

KOMUNIKACJA NAUKOWA W POLSCE

Wiedza, przekonania, opinie

Policy Brief 2020

ISBN: 978-83-8220-372-1

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement 824537

Głównym celem projektu CONCISE jest poznanie roli, jaką komunikacja naukowa odgrywa w kształtowaniu wiedzy, przekonań i opinii mieszkańców Unii Europejskiej dotyczących zagadnień naukowych. Aby osiągnąć ten cel, partnerstwo CONCISE zorganizowało konsultacje społeczne w Lizbonie (Portugalia), Walencji (Hiszpania), Vicenzie (Włochy), Trnawie (Słowacja) i Łodzi (Polska), w których wzięło udział blisko 500 obywateli. Pozwoliło to zespołowi CONCISE zebrać wyniki badań z różnych regionów UE, dostarczając porównywalnych i wiarygodnych informacji na temat ogólnego postrzegania przez obywateli UE czterech „gorących” tematów naukowych: szczepionek, medycyny alternatywnej, zmian klimatycznych i GMO.

Celem projektu CONCISE jest zainicjowanie ogółouropejskiej debaty na temat komunikacji naukowej, w której mogłoby wziąć udział szerokie grono interesariuszy: od mediów po decydentów, od naukowców po przedsiębiorców, od popularyzatorów nauki po przedstawicieli organizacji pozarządowych. CONCISE ma również dostarczyć informacji na temat źródeł i kanałów, za pomocą których obywatele UE zdobywają wiedzę naukową oraz sposobu, w jaki wiedza ta wpływa na ich przekonania, opinie i postrzeganie otaczającego świata.

Cele projektu

Aby osiągnąć ogólny cel projektu CONCISE, sformułowano następujące cele szczegółowe:

- 1** **Lepsze zrozumienie, w jaki sposób budowane są: wiedza, przekonania i opinie obywateli Europy na temat zagadnień związanych z nauką i technologią.**
- 2** **Przegląd istniejących przeszkód formalnych, z którymi borykają się naukowcy i inni interesariusze (w tym także decydenci) zaangażowani w proces upowszechniania rezultatów badań i promocji działań innowacyjnych, próbując skutecznie przekazywać informacje naukowe.**
- 3** **Zaangażowanie obywateli w proces badań naukowych - zgodnie z koncepcją odpowiedzialnych badań i innowacji (Responsible Research and Innovation) - poprzez zastosowanie metodologii konsultacji społecznych.**
- 4** **Dokonanie pomiaru pozytywnego lub negatywnego postrzegania przez obywateli uczestniczących w konsultacjach społecznych wybranych materiałów informacyjnych związanych z nauką.**
- 5** **Ocena istniejących modeli nauczania komunikacji naukowej w Europie oraz analiza możliwych scenariuszy opracowania planu działania, w tym zaleceń i obszarów dalszych badań nad tymi zagadnieniami.**

2020 Policy Brief CONCISE

Czas trwania projektu: grudzień 2018 – styczeń 2021

Koordynacja: Universitat de València, Hiszpania

Partnerstwo: Universitat de València (Hiszpania), Observa Science in Society (Włochy), Trnavská univerzita v Trnave (Słowacja), FyG Consultores (Hiszpania), Danmar Computers (Polska), Instituto de Ciências Sociais da Universidade de Lisboa (Portugalia), Asociación Española de Comunicación Científica (Hiszpania), Uniwersytet Łódzki (Polska), Universitat Pompeu Fabra (Hiszpania).

Finansowanie: Program badań naukowych i innowacji Horyzont 2020 Unii Europejskiej (numer umowy: 824537)

Strona internetowa: <https://concise-h2020.eu>

Opis metodologii badania

Podstawową metodą wykorzystywaną w CONCISE były konsultacje społeczne przeprowadzone w każdym z pięciu krajów. W ich trakcie dyskutowano na temat: kanałów i źródeł, za pośrednictwem których obywatele pozyskują informacje naukowe, zaufania, jakim obdarzają te kanały i źródła informacji oraz propozycje poprawy i usprawnienia komunikacji naukowej.

Dyskusje w ramach konsultacji dotyczyły czterech tematów naukowych: zmian klimatycznych, GMO, medycyny alternatywnej oraz szczepionek. Uczestników konsultacji rekrutowano za pośrednictwem mediów tradycyjnych i społecznościowych, plakatów i ulotek oraz kampanii emailowych skierowanych do konkretnych grup potencjalnych uczestników. Konsultacje odbywały się od września do listopada 2019 r. – pierwsze spotkanie konsultacyjne przeprowadzono we Włoszech a ostatnie w Portugalii.

Wzięło w nich udział 497 uczestników, z niewielką nadreprezentacją kobiet. Partnerzy starali się osiągnąć nie tyle statystyczną reprezentatywność próby, co uwzględnić różne punkty widzenia, zapewnić różnorodność poglądów, postaw i opinii.

Zrekrutowani uczestnicy zostali przypisani do stolików, przy których zasiadało od 8 do 10 osób. Towarzyszyli im moderatorzy i obserwatorzy, którzy prowadzili dyskusję, dokonywali zapisu zachowań, opiekowali się dobrą atmosferą podczas wymiany poglądów. Konsultacje trwały przez cały dzień i każda z grup rozmawiała o wszystkich czterech tematach, przy czym dwa z nich były omawiane przed południem, a kolejne dwa po przerwie obiadowej. Dyskusje przebiegały według wspólnego uzgodnionego we wszystkich krajach partnerskich scenariusza, a rozmowy były nagrywane i transkrybowane.

Transkrypcje poddano leksykalnej analizie ilościowej za pomocą oprogramowania TLab oraz jakościowej analizie z wykorzystaniem programu NVivo według wspólnych i wypracowanych w partnerstwie zasad kodowania.

W tym opracowaniu prezentujemy przede wszystkim wyniki analizy jakościowej, a przywoływane cytaty są ilustracją poglądów uczestników konsultacji.

Dodatkowo – w wyniku przeglądu literatury naukowej, dokumentów strategicznych i publikacji nierecenzowanych, analizy 26 pogłębionych wywiadów (IDI) z badaczami zajmującymi się komunikacją naukową i pochodzącymi z 15 krajów a także warsztatem online z 18 praktykami komunikacji naukowej (z 16 krajów), w którym brali udział m.in. dziennikarze, pracownicy ds. komunikacji, dyrektorzy muzeów itp., zidentyfikowano przeszkody i czynniki sprzyjające prowadzeniu komunikacji naukowej.

Polacy równie chętnie korzystają z **mediów tradycyjnych** co z **mediów cyfrowych** jako źródeł informacji naukowej.

Internet przoduje w rankingu kanałów i źródeł wśród mediów cyfrowych. Wśród mediów społecznościowych króluje **Facebook** i jest on wybierany przez Polaków w różnym wieku. Blogi nie są popularnym źródłem wiedzy o charakterze naukowym.

Telewizja, a zwłaszcza a zwłaszcza kanały komercyjne były najczęściej wymieniane wśród mediów tradycyjnych (np. TVN, TVN24, National Geographic, Discovery World, BBC Earth, Planete, Discovery Life itp.). Obywatele rzadko wykorzystują radio jako źródło wiedzy na tematy naukowe. Sporadycznie sięgają też do książek.

Respondenci nie traktują **organizacji** czy **instytucji** jako kluczowego źródła informacji w kształtowaniu swojej wiedzy naukowej – najczęściej wymieniana jest Światowa Organizacja Zdrowia (WHO).

Rola pośredników w propagowaniu wiedzy naukowej takich, jak np. dziennikarze naukowci nie jest zakotwiczona w Polsce. Nie funkcjonuje jeszcze szeroka rozpoznawalność roli osób zawodowo zajmujących się komunikowaniem osiągnięć naukowych. Liderami opinii w kwestiach naukowych są najczęściej **aktywiści, aktorzy i celebryci**.

Dla odbiorców treści naukowych ważniejsza jest **jakość materiałów** poświęconych tej problematyce niż ich ilość. Zdecydowanie wolą dotrzeć do kilku wartościowych przekazów niż analizować wiele powierzchownych komunikatów.

Polacy **rzadko dzielą się wiedzą** z innymi na tematy poruszane podczas dyskusji prowadzonych w ramach projektu CONCISE.

Zainteresowanie tematem najczęściej rozwija się, gdy łączy się to z uczeniem się, wykonywaną pracą zawodową, realizowaniem osobistych pasji czy prywatnymi zainteresowaniami dzielonymi z przyjaciółmi lub bliskimi znajomymi.

Zmiany klimatyczne

- Ten temat zdaniem uczestników konsultacji jest najbardziej obecny w polskiej debacie publicznej.
- Badani wymienili najwięcej szczegółów dotyczących treści, kanałów i źródeł informacji na temat zmian klimatu.
- Jest to temat wzbudzający duże zainteresowanie wśród młodych ludzi, co wiąże się z narodzinami ruchu społecznego, strajkiem klimatycznym i aktywnością Greta Thunberg.
- Uczestnicy konsultacji często odwołują się do przekazów obcojęzycznych i popularyzatorów tego tematu z poziomu międzynarodowego.

GMO

- Jest to temat obecny w przestrzeni medialnej od dość dawna.
- Zainteresowanie GMO wynika z przekonania, że informacje na ten temat dotyczą każdego i są nierozdzielnie związane z codziennymi nawykami żywieniowymi.

Szczepionki

- Najczęstszym źródłem informacji są dla Polaków lekarze, a miejscem, w którym mogą uzyskać informację na temat szczepień placówki służby zdrowia.
- W wypowiedziach uczestników konsultacji nie pojawiali się żadni liderzy opinii związani z tym tematem.

Medycyna alternatywna

- Najważniejszym źródłem wiedzy na ten temat są znajomi, przyjaciele i członkowie rodziny.
- Uczestnicy poszukiwali wiedzy na temat medycyny alternatywnej w książkach.
- Telewizja informuje na temat medycyny alternatywnej głównie w formie ciekawostek w ramach programów telewizyjnej śniadaniowej.

Temat [szczepionki] przewija się, myślę, we wszystkich mediach, natomiast nie szukam informacji w tym temacie. One gdzieś tam są z boku, jakieś echo dociera, natomiast nie dociekam źródeł, nie szukam tych informacji, temat mnie średnio interesuje.

(...) szerokie akcje informacyjne – np. debaty (...), bardzo potrzebna jest szeroka edukacja społeczeństwa już od wieku szkolnego na czym metody różne polegają, jak rozpoznać która metoda działa i która nie działa.

Już bardziej wiarygodne są jednak książki poparte jakimś autorytetem naukowym. Jeżeli to napisze doktor z jakimś dorobkiem, jeszcze podpisze pod tym to jest to bardziej wiarygodne niż jakieś tam po prostu informacje w Internecie bo w dużej mierze to są, powiedziałbym, nawet śmieci takie. Ktoś gdzieś skorzystał, komuś pomogło, ale tak naprawdę on nie wie czy to dokładnie to mu pomogło a może zupełnie co innego, tylko no nie zna się na tym ale wydaje mu się i radzi.

(...) są rozprowadzane w przychodniach tzw. pierwszego kontaktu, są wywieszane plakaty (...) informacja naukowa jest tutaj właśnie w formie tych plakatów.

Myślę, że to jest bardzo popularny temat [GMO] teraz i bardzo się o tym wiele słyszy na tematy, jakie to jest złe. Na wielu produktach jest informacja, że to są produkty bez GMO, a wydaje mi się, że jeżeli ktoś wierzy, że jakieś produkty i jakaś roślinność jest niemodyfikowana genetycznie, to musi być bardzo naiwny.

Moim zdaniem, wszyscy wiedzą, że to [zmiana klimatu] jest problem, ale problem ten jest też bagatelizowany. Był bagatelizowany już wcześniej. Weźmy pod uwagę ostatnie lata, kiedy były duże upały, to już to trudno było wytrzymać (...) I to się przekłada na to, że w żaden sposób nie jesteśmy przygotowani do tych upałów. Bo zobaczmy, ani budynki, nic w zasadzie, tak?! Dopiero urząd miasta reaguje, żeby robić jakieś kurtyny wodne, ale czy to jest jakimś rozwiązaniem – to jest tu i teraz. Nikt wcześniej o tym nie myślał, a te zmiany są bardzo szybkie. Z roku na rok widzimy, że one są w zatrważającym tempie.

Telewizja mówi, że ma misję (...) problem polega na tym, że dużo durnych seriali zamiast poświęcić prime time, nie wiem godzinę, dwie co tydzień i zorganizować debatę na ten temat. Jeśli będzie na przykład trzech ekspertów czy czterech, trzech przeciwników, żeby po prostu pokazać temat z różnych stron.

Rekomendacje dla decydentów

- **Telewizja publiczna** – otrzymująca dotację z budżetu państwa – powinna w większym stopniu wypełniać swoją misję komunikatora naukowego.
- Należy **wspierać dostęp do międzynarodowych źródeł i kanałów** zawierających wiadomości naukowe.
- Powinno się **promować działania włączające** w proces komunikowania treści naukowych, pokazywać korzyści, które się z nim wiążą oraz podkreślać atrakcyjność takich treści.
- Wszystkie dyskutowane tematy były postrzegane przez uczestników konsultacji jako odnoszące się do poziomu jednostkowego, dlatego też należy komunikatom zawierającym treści naukowe nadawać **charakter zindywidualizowanych przekazów**.

Rekomendacje dla praktyków zajmujących się komunikacją treści naukowych, popularyzatorów nauki, naukowców i przedstawicieli instytucji badawczych

- Zaleca się wykorzystywanie do komunikacji naukowej zarówno **mediów tradycyjnych**, jak i **elektronicznych**. Postuluje się większe **wykorzystywanie mediów społecznościowych** (ze szczególnym uwzględnieniem FB).
- Ważne jest **popularyzowanie wiedzy naukowej w Internecie**, nawet jeśli zamieszczane treści byłyby kopiami z mediów tradycyjnych.
- Promocja bardziej **intensywnego dzielenia się postami** wśród naukowców; warto udostępniać krótkie notatki badawcze (napisane językiem potocznym) na FB uczelni, który należy traktować jako medium wykorzystywane nie tylko do promocji oferty edukacyjnej, ale także dorobku naukowego i prowadzonych badań. Komunikaty powinny być **zrozumiałe dla osób nie będących naukowcami**.
- Zaleca się **większe zaangażowanie organizacji** (w tym organizacji pozarządowych) w popularyzowanie nauki.
- Większe wsparcie szkoleniowe i lepsza promocja tych **dziennikarzy naukowych**, którzy są już aktywni oraz przygotowanie adeptów dziennikarstwa do zajęcia się popularyzacją treści naukowych.

W przypadku wszystkich tematów uczestnicy polskich konsultacji **częściej wyrażają nieufność niż zaufanie** do treści o charakterze naukowym.

Jeśli dany temat jest **obecny w debacie publicznej, zmniejsza się liczba uczestników wyrażających wątpliwości** co do stopnia zaufania, jakim obdarzane są takie komunikaty. W przypadku „gorących” tematów w Polsce takich, jak: szczepionki i zmiany klimatyczne, nie było osób, które miałyby problem z ustaleniem, czy ufają przekazom na ten temat, czy też nie.

Polacy przede wszystkim ufają wiadomościom zawierającym **treści naukowe pochodzące z ich najbliższego otoczenia** (czy to od członków rodziny, czy też specjalistów, z którymi mają kontakt osobisty, np. od lekarzy rodzinnych). Poziom tego zaufania wzrasta, gdy tematy te dotyczą ich bezpośrednio, czyli są na przykład związane ze zdrowiem (szczepionki i medycyna alternatywna).

Oceniając prawdziwość komunikatów zawierających informacje o charakterze naukowym, uczestnicy polskich konsultacji najczęściej **weryfikują ich treść za pomocą innych komunikatów**. Porównują wtedy kilka przekazów na ten sam temat zawartych w tym samym źródle (np. tylko na stronach internetowych lub tylko w przekazach telewizyjnych). Zdecydowanie rzadziej formułują swoje opinie poprzez triangulację źródeł, czyli korzystanie z kilku kanałów, np. „zderzając” informacje zawarte w Internecie z tym, co mówi się o danej sprawie w telewizji.

Zmiany klimatyczne

- Wśród uczestników konsultacji przeważała grupa osób, które nie ufają doniesieniom naukowym na temat zmian klimatu.
- Stosunkowo liczna była również grupa biorących udział w dyskusjach, która nie potrafiła zająć jednoznacznego stanowiska w stosunku do komunikatów dotyczących zmian klimatu.

GMO

- W przypadku tematu GMO, wypowiedzi uczestników konsultacji wskazywały na wahanie w ocenie własnego poziomu zaufania do wiadomości zawierających takie treści.
- Dyskutującym mało znany był temat GMO. Sam termin kojarzy im się raczej z etykietami kupowanych produktów spożywczych, niż z systematycznie prowadzonymi badaniami lub opracowaniami naukowymi.

Szczepionki

- Ten temat jest stale obecny w polskiej debacie publicznej i jest mocno spolaryzowany – ludzie są albo za, albo przeciw szczepionkom.
- Nie było nikogo, kto nie potrafiłby zająć stanowiska w sprawie zaufania przekazom na temat szczepionek.
- W przypadku debaty dotyczącej szczepionek nie ma miejsca na wahania, wątpliwości czy negocjowanie opinii.

Medycyna alternatywna

- W temacie medycyny alternatywnej można zobaczyć (podobnie jak w stosunku do szczepionek) odniesienia do dwóch przeciwstawnych grup: zagorzałych zwolenników i krytycznych odrzucających.
- Jest to jednak temat, w którym ufa się informacjom przekazywanym przede wszystkim w komunikacji prywatnej a nie publicznej. Zdecydowanie ufano takim przekazom, które są formułowane przez konkretne osoby z najbliższego otoczenia uczestników konsultacji.

(...) ja po staremu: ufam naukowcom (...) No w końcu komuś trzeba wierzyć.

(...) wierzę w rzeczy na podstawie doświadczenia w Internecie to nie do końca w to wierzy, a ja tak namacalnie, że zobaczę tą osobę, że jej po prostu uwierzę.

(...) ja mam takie bardzo ograniczone zaufanie do różnych instytucji rządowych, nie rządowych, do kogoś kto mi napisze, że coś jest zdrowe, bo... jest dużo wątpliwości jak to jest finansowane, przez kogo, czy to nie jest jakiś lobbying i czy to nie jest interes jakiejś wielkiej korporacji.

(...) im więcej osób czy instytucji niezależnie od siebie coś tam twierdzi (...) to dla mnie było bardziej wiarygodne.

Tak, po prostu osoba, która publikuje jakiś artykuł, podpisuje się imieniem i nazwiskiem, możemy ją odnaleźć, fizycznie istnieje.

Jeśli jest artykuł publikowany na naukowych stronach, poświęconych nauce, typu Nauka w Polsce, albo na stronie czasopism naukowych typu Nature lub Science to jest większa szansa, że można zaufać takiemu informacjom w tym artykule niż na WP czy Onet.pl.

Bibliografia, odnośniki. I jakość ich. Jak się już kilka przejdzie, to wiadomo już, które bazy są realne, i faktycznie niosące wiedzę.

Informacja, przy której nie jest podane źródło jest po prostu śmieciem!

(...) jeżeli przekaz będzie jednostronny to będzie niewiarygodny... jeżeli tylko za albo tylko przeciw... jeżeli będą tylko i wyłącznie 'za' to ludzie mogą sobie pomyśleć, że to jest po prostu jakaś kampania promocyjna, prawda.

Rekomendacje dla decydentów

- Panująca w Polsce kultura nieufności przekłada się również na poziom zaufania do przekazów o charakterze naukowym. Konieczne jest podjęcie „oddolnych” działań zmierzających do **zwiększenia ogólnego poziomu zaufania polskich obywateli**.
- **Udzielenie głosu naukowcom, badaczom i praktykom** (np. lekarzom), którzy wzbudzają zaufanie w społeczeństwie, pozytywnie wpłynie na zaufanie do przekazów, w których będą prezentowane ich głosy.
- **Wspieranie informacji odpowiednimi raportami naukowymi** (cytaty, źródła, metodologia) zwiększy zaufanie do informacji, ponieważ wiarygodność przekazywanych treści wzrasta, gdy zostaną one potwierdzone przez kilka niezależnych organizacji, instytucji i grup naukowców.
- Informacje **podpisane imieniem, nazwiskiem i afiliacją konkretnego badacza** są uważane za rzetelne, a więc należy zawsze pamiętać o przedstawieniu się przez przeprowadzających badania i piszących raporty.
- Najważniejsza jest **prezentacja argumentów zarówno zwolenników, jak i przeciwników** – przekaz zawierający tylko argumenty za lub tylko przeciw jest mniej wiarygodny i może być odbierany jako treść reklamowa czy sprzedażowa.

Rekomendacje dla praktyków zajmujących się komunikacją treści naukowych, popularyzatorów nauki, naukowców i przedstawicieli instytucji badawczych

- Zawsze należy **podać źródło danej informacji**, to znaczy odnieść się do wyników badań, odkryć naukowych itp.
- Publikacje powinny zawierać nie tylko opinie, ale przede wszystkim **informacje potwierdzone naukowo**.
- **Autorzy raportu** powinni być podpisani imieniem i nazwiskiem. Dodatkowo należy podać afiliację instytucjonalną autora.
- Potwierdzenie wyników badań przez **inne zespoły badawcze** zawsze budzi większe zaufanie dla wyników badań niż niepotwierdzone odkrycia jednego autora.
- Należy starać się przedstawić **argumenty za i przeciw** unikając jednostronnych ocen i przekazów.
- Autorów i instytucje publikujące raporty powinna cechować **niezależność** (polityczna, finansowa, ideologiczna itp.).
- Należy pamiętać o przekazaniu podstawowych informacji na temat **metodologii badań** (np. liczby osób biorących udział w eksperymencie, liczby powtórzonych badań, sposobów kontroli postępowania badawczego itp.).

Naukowcy i instytucje ich zatrudniające powinni odgrywać wiodącą rolę w tworzeniu i przekazywaniu treści naukowych. Obywatele wzywają naukowców do większego zaangażowania w dementowanie nieprawdy.

Obywatele zgłaszają potrzebę debat naukowych, lokalnych inicjatyw, konsultacji, a także konkretnych wydarzeń, które umożliwiłyby **kontakt naukowców z obywatelami** i merytoryczny dialog uwzględniający różne punkty widzenia.

Pracownicy systemu ochrony zdrowia odgrywają ważną rolę w przekazywaniu faktów naukowych dotyczących tej dziedziny. Obywatele oczekują ich zaangażowania w udzielanie odpowiedzi na bieżące wątpliwości związane ze szczepionkami czy medycyną alternatywną.

Uczestnicy badań podkreślali również potrzebę **szkoleń z komunikowania treści naukowych** dla profesjonalistów, takich jak dziennikarze czy pracownicy systemu ochrony zdrowia.

Zmiany klimatyczne

- Temat ten powinien być bardziej widoczny zarówno w programach nauczania, jak i w środkach masowego przekazu – zwłaszcza w telewizji.
- Powinno być więcej lokalnych inicjatyw promujących aktywne zaangażowanie i współpracę między instytucjami, naukowcami i obywatelami na rzecz ochrony środowiska.
- Większa uwaga powinna być położona na propagowanie zachowań przyjaznych klimatowi wśród dzieci w szkołach, ponieważ to dzieci często wpływają na właściwe zachowania swoich rodziców i innych dorosłych.
- Upolitycznianie tematu zmian klimatycznych osłabia obiektywny przekaz płynący od naukowców.

GMO

- Obywatele zwracają uwagę na brak dostępnych informacji opartych na niezależnych badaniach dotyczących tego, czym jest GMO, jakie są argumenty za i przeciw stosowaniu GMO.
- Obywatele oczekują jasnej i precyzyjnej informacji na temat GMO na etykietach produktów.
- Należy wykorzystywać różne kanały komunikacji, aby dotrzeć z informacją do poszczególnych grup obywateli, np. do osób starszych za pośrednictwem kościoła, do dzieci poprzez włączenie tego tematu do programów nauczania.

Oczekuje się, że **system edukacji** w większym stopniu będzie propagował treści naukowe oraz lepiej przygotuje uczniów do ich krytycznego odbioru.

Obywatele podkreślają, że **treść wiadomości naukowych** musi przede wszystkim być oparta na faktach i zgodna z prawdą, pozbawiona zabarwień politycznych, ponieważ to obniża jej wiarygodność.

Różnorodne **formaty** (poważne, atrakcyjne wizualnie, tradycyjne, zabawne, sensacyjne, pokazujące zalety i wady) powinny być wykorzystywane do prezentowania treści naukowych w celu dotarcia do różnych odbiorców. Aby dotrzeć do różnych odbiorców, należy używać jednocześnie wielu mediów (zwłaszcza poprzez kampanie społeczne i informacyjne).

Język powinien być przede wszystkim zrozumiały, obiektywny i dostosowany do typu odbiorców. Dostosowania powinny uwzględniać m.in. wiek, poziom wykształcenia i zawód adresatów komunikatu.

Szczepionki

- Pracownicy służby zdrowia i instytucje, w szczególności te, które są blisko pacjenta (lekarze rodzinni, poradnie), powinny odgrywać większą rolę w rozpowszechnianiu informacji na temat szczepień.
- Niektórzy obywatele martwią się ruchem antyszczepionkowym i domagają się podjęcia działań, które odgórnie regulowałyby kwestię szczepień.

Medycyna alternatywna

- Obywatele domagali się obiektywnych informacji od niezależnych instytucji naukowych, które zweryfikowałyby czy medycyna alternatywna działa, w jakim zakresie, jakie praktyki i terapie są uzasadnione naukowo.
- Obywatele postulowali wprowadzenie formalnych regulacji w obszarze medycyny alternatywnej, aby móc dokonywać świadomych wyborów na podstawie wiarygodnych informacji.
- Obywatele zasugerowali, aby zapewnić pracownikom systemu ochrony zdrowia więcej szkoleń w zakresie umiejętności empatycznego słuchania i sprawnego komunikowania się, ponieważ ich brak lub niski poziom stanowią impuls do poszukiwania rozwiązań w ofercie medycyny alternatywnej.

[Naukowcy] powinni dementować nieprawdę.

Spółeczeństwo jest różnie wyedukowane. Czyli do poziomu edukacji społeczeństwa ta wiedza powinna być dostosowana

Uważam, że naukowcom trudno jest się przebić, bo też liczebnie są niewielką grupą tak naprawdę jak się popatrzy przez przekrój społeczeństwa. I naukowcy muszą, to badanie chyba nawet jest, moim zdaniem częściej korzystać z mediów. Czyli przekazywać społeczeństwu swoje wyniki badań, swoje jakieś opinie na jakiś tematy medyczne właśnie z wykorzystaniem mediów, zawodowych dziennikarzy, to musi być jakaś symbioza, prawda.

Służbę zdrowia kieruje Ministerstwo Zdrowia, i ono ma wpływ, znaczy kształtuje, tzn. powinno kształtować to, co w placówkach się dzieje, tak, czyli właśnie informowanie przez placówki w terenie (...). No sobie wyobrażam, prezydent, premier występuje: „Szanowni Państwo, szczepimy się!”...

Spółeczeństwo jest różnie wyedukowane. Czyli do poziomu edukacji społeczeństwa ta wiedza powinna być dostosowana

Rekomendacje dla decydentów

- Zaleca się wdrożenie **mechanizmów zachęcających i wspierających** popularyzującą rolę naukowców i instytucji w rozpowszechnianiu odkryć naukowych poprzez wprowadzenie odpowiednich regulacji i finansowania.
- Należy zapewnić **równy dostęp do prawdziwych informacji dla wszystkich obywateli** poprzez stworzenie platform referencyjnych, które gromadziłyby napisane w przystępnym języku treści dotyczące określonych tematów naukowych. Mogłyby one pełnić rolę miejsc, gdzie obywatele mogą zweryfikować informacje pojawiające się w debacie publicznej, co przyczyniłoby się do zwalczania pseudonauki i szerszego promowania faktów naukowych.
- Rekomenduje się nadanie większej wagi **wykorzystywaniu metody naukowej** na wszystkich poziomach kształcenia. Programy kształcenia powinny w większym stopniu uwzględniać rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i rozumowania naukowego.

- Należy **uregulować prawnie** obowiązek jasnego i zrozumiałego dla konsumenta etykietowania i certyfikacji towarów konsumpcyjnych, aby pomóc nabywcy w dokonywaniu świadomych wyborów.
- Zaleca się opracowanie **przepisów prawnych regulujących praktyki związane z medycyną alternatywną**, w tym certyfikację profesjonalistów, wytyczne dotyczące bezpieczeństwa i większą kontrolę nad reklamami produktów, których działanie nie zostało potwierdzone naukowo.
- Należy zapewniać **systemowe wsparcie** i formy zachęty oraz szkoleń dla pracowników systemu ochrony zdrowia, aby w profesjonalny sposób przekazywali obywatelom informacje naukowe na temat zdrowia.

Rekomendacje dla praktyków zajmujących się komunikacją treści naukowych, popularyzatorów nauki, naukowców i przedstawicieli instytucji badawczych

- **Naukowcy potrzebują systemowego wsparcia** w zakresie sposobów efektywnego rozpowszechniania wyników badań i zwiększenia umiejętności korzystania z mediów tradycyjnych i cyfrowych.
- **Należy opracować programy akademickie w zakresie komunikacji naukowej**, aby zapewnić szkolenia popularyzatorom nauki, dziennikarzom i innym osobom, które podejmują się roli propagatorów wiedzy naukowej, tak aby byli przygotowani do profesjonalnego przekazywania wyników badań naukowych różnym grupom odbiorców.
- Należy organizować **inicjatywy o charakterze partycypacyjnym**, które angażują naukowców i obywateli w naukowe debaty. Ważne jest, aby społeczeństwo miało możliwość przedyskutowania wyników badań, a naukowcy wysłuchania wątpliwości i pytań obywateli. Dwustronna komunikacja sprzyja społecznej akceptacji wyników badań.
- W komunikowaniu treści naukowych należy przyjmować **perspektywę obywatela**, np. w jaki sposób dane zjawisko dotyka człowieka, jego społeczność lokalną, kraj czy świat i co konkretnego może on sam zrobić.
- Należy opracować **różnorodne formaty komunikowania treści naukowych**, aby dotrzeć również do trudno dostępnych grup. W celu uatrakcyjnienia przekazów naukowych należy w większym stopniu korzystać z komunikacji wizualnej. Należy również pamiętać o dostosowaniu informacji do potrzeb różnych odbiorców uwzględniając m.in. ich wiek, poziom wykształcenia, zawód, miejsce zamieszkania.
- **Język**, jakim posługują się eksperci i naukowcy powinien być dostosowany do umiejętności przeciętnego czytelnika lub widza, co zapewni większą zrozumiałość przekazu.

CONCISE to projekt europejski, którego celem jest zrozumienie jak komunikacja wpływa na kształtowanie się postaw obywateli wobec kwestii naukowych. W tym celu poprosiliśmy zwykłych ludzi z różnych środowisk, aby podzielili się swoimi opiniami i doświadczeniami na temat komunikacji naukowej.

KRAJE

UCZESTNICY

497 CAŁKOWITA LICZBA UCZESTNIKÓW W 5 KRAJACH

290 KOBIECY 58%

207 MĘŻCZYZNI 42%

TEMATY DYSKUSJI

PYTANIA BADAWCZE

- ✓ Jakie są przekonania i postawy obywateli wobec nauki?
- ✓ Z jakich kanałów korzystają obywatele, aby uzyskać informacje naukowe?
- ✓ Co wpływa na opinie i decyzje obywateli dotyczące nauki?

Każde konsultacje społeczne obejmowały 100 uczestników zróżnicowanych pod względem wieku, płci, pochodzenia i poziomu wykształcenia. Uczestnicy prowadzili dyskusję w grupach 8-10 osobowych. Z pomocą moderatora wymieniali opinie podczas czterech rund (po jednej na każdy temat) w ramach całodziennego spotkania.

ORGANIZACJA KONSULTACJI

Planowanie i realizacja konsultacji z obywatelami wymagały zaangażowania wielu osób: partnerów projektu CONCISE, wolontariuszy, a także moderatorów i obserwatorów dyskusji. Bez nich konsultacje społeczne nie odbyłyby się!

LICZBY...

Wszystkie rozmowy uczestników zostały nagrane i spisane, aby je przeanalizować pod kątem naukowym przy użyciu specjalistycznego oprogramowania. Na podstawie wyników badań CONCISE stworzymy wytyczne dotyczące bardziej bezpośredniej i skutecznej komunikacji naukowej, która pozwoli zbudować wzajemne zaufanie i zrozumienie naukowców i obywateli.

Perspektywa praktyków zajmujących się komunikacją naukową

Zdaniem praktyków zajmujących się komunikacją naukową, ustalono, że powstały **nowe specjalistyczne stanowiska pracy**, które są odpowiedzią na zmiany w świecie mediów i kryzys dziennikarstwa. Komunikacja naukowa oferuje **alternatywną ścieżkę kariery dla naukowców**, ale także stanowi sposób realizacji ich osobistych zainteresowań.

Osoby zajmujące się komunikacją naukową profesjonalnie widzą w niej sposób na promocję społecznie odpowiedzialnej postawy. Pozwala im to podjąć walkę z oszustwami i dezinformacją naukową, podnieść poziom wiedzy w społeczeństwie, pomagać ludziom w podejmowaniu świadomych decyzji i ułatwiać dialog naukowców z nienaukowcami.

Wśród barier, jakie napotykają profesjonalni popularyzatorzy nauki, wymieniają oni: brak zasobów (głównie ekonomicznych), brak specjalistycznej wiedzy, w szczególności wiedzy naukowej na temat społecznego znaczenia nauki lub/i tego, jak skutecznie rozwijać i oceniać działania komunikacyjne w nauce. Odnoszą się również do braku wsparcia instytucjonalnego ze strony instytucji badawczych, organizacji medialnych i rządów. W wielu instytucjach stanowiska związane z komunikacją naukową są tymczasowe, przypisane do konkretnych projektów lub nie pasujące do obowiązującej strategii instytucjonalnej.

Bariery utrudniające angażowanie się naukowców w aktywną komunikację naukową:

- brak formalnego lub nieformalnego uznania czynności związanych z komunikowaniem treści naukowych,
- nadmierne obciążenie obowiązkami badawczymi i czynnościami biurokratycznymi, które powodują, że na działania komunikacyjne brakuje już czasu,
- brak specjalistycznych szkoleń w zakresie komunikacji naukowej adresowanych do badaczy,
- strach przed zdyskredytowaniem działań popularyzatorskich ze strony innych naukowców,
- strach przed bycie niezrozumianym przez dziennikarzy i/lub odbiorców tych komunikatów.

2020 Policy Brief

Strona internetowa

<https://concise-h2020.eu>

Media społecznościowe

@ConciseEU

YouTube

Concise European Project

Partnerstwo

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

SCS
Science, Communication
and Society Studies Centre

FACULTY
OF ECONOMICS AND SOCIOLOGY
University of Lodz

Autorki: Izabela Warwas, Aneta Krzewińska, Małgorzata Dzimińska

Współpraca: Danmar Computers

Podziękowanie: Szczególne podziękowania dla zespołów instytucji partnerskich CONCISE, bez których przygotowanie niniejszego opracowania nie byłoby możliwe. Dziękujemy również wszystkim obywatelom i interesariuszom, którzy przyczynili się do powstania projektu i jego realizacji.

Wyłącznie odpowiedzialność za zawartość tej publikacji ponosi projekt CONCISE i nie musi ona odzwierciedlać stanowiska Unii Europejskiej

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement 824537